NAŠE ŘEČ

ROČNÍK XII. ČÍSLO 9.

V. ŠVARC:

UZÁKONĚNÝ GERMANISMUS.

O tom, že výraz *vystaviti nějakou listinu* (dlužní úpis, kvitanci, pas, vysvědčení, křticí list, směnku a p.) je jeden z nejhrubších germanismů, jaké kdy z t. zv. úřední češtiny do našeho jazyka vnikly, o tom nebylo nikdy u nás pochybnosti. Otevřeme-li kterýkoli z brusů starších i novějších, najdeme v něm najisto výstrahu před tímto rčením. Ani NŘ. se netajila tím, že nepokládá toto rčení za správné (vystaviti knížku někomu, spr. vydati 6, 22; vystavuje si vysvědčení m. vydává 10, 44). Že proti výrazu *vystaviti směnku* a p. jsou námitky, toho si byli vědomi asi také autoři nového zákona směnečního, v němž se tento výraz uvádí a sankcionuje jako termín odborný; lze se toho právem dohadovati z té okolnosti, že do důvodové zprávy nového zákona vložili tento filologický výklad na jeho obranu:

»Na místě slova vydání použito přesnějšího a správnějšího výrazu *vystavení*. Nelze totiž přehlédnouti, že vydání má svůj užší technický smysl, t. j. význam emise cenného papíru, oč zde však nejde. Zvolený výraz *vystavení* jest sice latinismem (erigere instrumentum, erectio instrumenti), avšak zná jej také náš lid, na př. *vystaviti potvrzení, vystaviti zbrojní pas* a pod., i užíván jest zvláště také na Slovensku *(vystavitel)*. Podle toho na jiných místech osnovy jedná se o *výstavci*, výraz to, jaký mají Poláci a který se doporučoval spíše nežli *vystavitel*, hledíc k tendenci české řeči (*příjemce, původce, soudce, nájemce, výrobce, vládce* a pod.) i k tomu, že slova na *-tel* tvoří se v nové době jen od sloves trvacích. Slovo *zřízení* se nedoporučovalo, poněvadž znamená něco jiného. Tak na př. mohu učiniti místem vystavení Prahu — a to směnečně rozhoduje — ačkoliv zřizuji směnku v Brně.«

Protože v odborných učebnicích a v praxi školní byl výraz *vystaviti směnku* ve shodě se všemi dosavadními pomůckami jazy-

kové správnosti odmítán a nahrazován výrazem *vydati směnku*, obral jsem si za úkol uvažovati o tom, jsou-li důvody uváděné v důvodové zprávě tak podstatné a správné, aby se bylo možno s výrazem *vystaviti směnku* smířiti. Na to lze hned zpředu odpověděti, že důvody našich zákonodárců na obranu toho výrazu před jazykovou kritikou, před niž zajisté také náleží, neobstojí.

Především není správné, že zvolený výraz *vystavení směnky* je latinismus a že se shoduje s lat. výrazem *erectio instrumenti* (od *erigere instrumentum),* neboť naše dnešní *vystaviti* je něco jiného a lat. *erigere* také. *Vystaviti* znamená v dnešní češtině (a o tu jde, protože se termín *vystaviti směnku* nebo jinou listinu v starším jazyce nevyskytuje) buď postaviti ven (na př. něco za okno a p., odbor. pivo z pivovaru), postaviti nahoru, na výšku anebo vůbec tak, aby na to bylo dobře vidět — postaviti na odiv (na př. obraz a p.) —, nebo aby jiná věc na to mohla volně působit (na př. tělo větru a p.), tedy to, co se vyjadřuje latinským slovesem *exponere,* franc. *exposer*. Naproti tomu latinskému *erigere* odpovídají v dnešní češtině ze sloves s týmž kmenem jako *vystaviti* toliko slovesa *postaviti, vystavěti* (ne *vystaviti)* anebo slovesa jiná jako *vztyčiti, vzdělati, zříditi* a p. Kdybychom tedy chtěli lat. *erigere instrumentum* (= franc. *dresser un acte)* napodobiti v češtině v terminologii směnečné, musili bychom voliti na př. výrazy *směnku postaviti, vzdělati* nebo *zříditi*. Výrazu *směnku zříditi* se v terminologii směnečné, jak viděti z odůvodnění výše citovaného, skutečné užívá, ale patrně s významem jiným, neboť výrazy *směnku zříditi* a *směnku vystaviti* (prý podle *erigere)* stavějí se tam proti sobě jako výrazy označující dva výkony podstatně různé. Výraz *směnku vystaviti* není tedy latinismus. A i kdyby byl, nebyla by to chyba o nic menší, než kdyby to byl galicismus nebo germanismus, protože odchylka od přirozeného vývoje významového způsobená z neznalosti vlastní řeči napodobením výrazu cizojazyčného je chyba navlas stejná, ať byla způsobena latinou, či franštinou nebo němčinou.

Ale výraz *směnku vystaviti* j e germanismus, a to tak zjevný, jako málokterý jiný. Naši předkové sice směnek neznali, ale znali jiné takové listy, jimiž se zavazovali k placení, jimiž placení potvrzovali, a mnohé a mnohé jiné listiny rázu právního. Víme tedy, jak se v podobných případech vyjadřovali. Šlo-li o listinu, která měla přijíti do rukou jiné osoby anebo se měla státi známou veřejnosti, užívalo se buď slovesa *dáti* (ve 40 kopách jsem jim dal svój list na masopust, jakož v tu chvíli měl přijíti Půh. 2, 50 a j.), anebo složeného *vydati* (pravili, že by pečeť jich nebyla, pod kterúž takové [t. j. dlužní] listy vydávají Tkáč 45 a j.). Častým spojováním s výrazy toho druhu nabývalo sloveso *vydati,* jehož význam základní

je arci velmi široký, už v starším jazyce významu pregnantního a stalo se označením určitého úředního nebo právního výkonu, který je obsažen na př. ve výrazech *počet vydati* (Kral. Mat. 12, 36), *zákon vydati* (5. Mojž. 33, 4), *svědectví vydati* (Žal. 119, 138), *soud vydati* (Hus 1, 188), *mandát vydati* (Jan 11, 57), *přípis vydati* (Drn. 88), *heslo vydati, kletbu vydati* (Hus 1, 251), *zatykač vydati, kvitanci vydati, zprávu (prohlášení) vydati* a zejména ve spojení s rozličnými jmény právních listů (Všeh. 365 a j.), na př. *vydati list žalobný* (Beliál u Jgm.), *vydati list správní* (Gewährbrief Půh. 2, 50), *vydati list mocný* (plnou moc), *vydati list věřicí* (kreditiv, Arch. č. 12, 263), *vydati list věnný* (t. 8, 430), *vydati list zápisný* (t. 375), *vydati list hlavní* n. dlužní (t. 450) atd. a podle toho i *vydati list křticí, oddací, výuční, zástavní* a p.

Slovesa *vystaviti* se v tomto smyslu — o právních listinách — v jazyce starším nikdy neužívalo. Po prvé — co víme — užil ho takto (i s podst. jm. *vystavovatel*)* r. 1781 Zlobický v svém překladu Všeob. řádu soudného (str. 48 a n.), kde podobných výrazů, utvořených docela mechanicky podle výrazů německých, je hojnost (na př.: *odřízený* = Abgeordneter, *jednosvažný* [bratr] = einbändig, *obcozločinec* = Staatsverbrecher, *přísahu zpátky strčiti* = zurückschieben, *přisaditi podpis* = beisetzen, *rozepře zavěšená* = anhängig atd.). Ve spojení se slovem *směnka* je slovesa *vystaviti* užito v Tandlerově Dok. jednateli I, str. 48, z roku 1794. Starší české slovníky, ani Tomsův (1791) ani Thamův (1788), slovesa *vystaviti* v tomto významu ještě neznají; v svém českoněmeckém slovníku právnickém (Versuch eines böhm.-deut. juristischen u. geschäftsmännischen Lexikons 1808) uvádí Tham sloveso *vystavovati* jako termín odborný jen ve výraze *vystavovati pivo* a v citovaném výše slovníku z r. 1788 překládá něm. »einen Wechselbrief ausstellen« slovesem *postaviti,* které v podobném významu znal buď z jazyka staršího (na př. list dobré vůle postaviti kn. Drnovská 80 a j. = vydati postupní listinu) anebo z řeči lidové (ten to dovede pěkně postavit = složit, sepsat; srv. pol. postawić przecinek a p. = napsat, udělat čárku a p.). Můžeme tedy za původce výrazu *vystaviti nějakou listinu* (vysvědčení, křticí list, kvitanci, směnku a p.) pokládati Zlobického; z jeho překladů zákonů a pod. spisů dostává se

---

*) V citovaném výkladu směnečního zákona zavádějí zbytečně slovo *výstavce* podle pol. *wystawca;* k slovesu *vystaviti (vystavovati)* je správně tvořené č e s k é nomen agentis *vystavovatel.* Právě tak k slovesům *vydati, vydávati* je příslušné subst. *vydavatel* (nikoli *vydatel,* jak bývá často psáno a tištěno).

tento výraz do slovníků pozdějších,*) ale i tu figuruje vždycky v průvodu výrazů jiných, správnějších a starších *(postaviti, dáti od sebe, vydati* a p.). Žijí tedy oboje výrazy (nějakou listinu *vydati* i *vystaviti)* od té doby vedle sebe s tím toliko rozdílem, že spisovatelé svého jazyka znalejší a dbalejší užívají slovesa *vydati,* spisovatelé zvyklí mysliti spíše německy než česky, na př. úředníci, dávají přednost slovesu *vystaviti.* Obě naše autoritativní sbírky právní terminologie, Juridisch-politische Terminologie z r. 1850 i současná Kadlcova-Hellerova Terminologie úřední a právnická, tlumočí něm. výraz *einen Wechsel ausstellen* zcela v duchu českého jazyka a v tradicích našeho právního jazyka výrazem *směnku vydati.*

Neboť že výraz *směnku* (a p.) *vystaviti* je zbytečná (jak ukazuje souznačný výraz *směnku vydati)* i doslovná napodobenina něm. výrazu *einen Wechsel ausstellen,* o tom nemůže býti nejmenší pochybnosti. Z významů, které má nč. sloveso *vystaviti* a které jsme výše vypočtli, ani nejkrkolomnějším výkladem významoslovným nedobereme se toho významu, které má míti ve rčení *směnku vystaviti;* jediný možný výklad je ten, že *vy-* = aus- a *staviti* = stellen. I okolnosti, za nichž se toto rčení vynořuje v českém slovníku — v době nejplnější germanisace, v překladě německého zákoníka a v sousedství hojných germanismů jiných — jsou svědectvím toho, že jde o nepochybný germanismus. Proto také, že jde o význam, který se nevyvinul přirozeným vývojem významového obsahu tohoto slovesa, nebude a nemůže žádný přirozený Čech, jehož jazykový cit není ochromen ani stykem s němčinou ani stykem s pokaženou úřední češtinou, rozuměti výrazu *vystaviti směnku* nijak jinak, než jak by rozuměl na př. Francouz výrazu *exposer une lettre de change,* kdyby mu jej jeho zákonodárci doporučovali — což se arci nestane — za výraz *tirer une lettre de change,* t. j. v tom smyslu, v jakém užíváme slovesa *vystavovati,* mluvíme-li na př. o vystavování obrazů, strojů a p.

Uvádějí-li naši zákonodárci na omluvu svého »latinismu« (v skutečnosti germanismu), že podobné výrazy, na př. *vystaviti potvrzení, vystaviti zbrojní pas* a p. zná také náš lid (z latiny?) a že se ho užívá i na Slovensku, omlouvá otec chybu svou chybou synovou, který ji po něm podědil. Neboť užívá-li lid těchto výrazů, děkuje za znalost jich jen stykům s našimi úřady, s našimi peněžními

*) V slovníku Dobrovského se vyskytuje výraz *vystaviti směnku* (pod heslem Wechsel) teprve v II. díle (1821), který je prací Hankovou a Puchmajerovou; v I. díle, který vydal (1802) sám D., je za překlad něm. (eine Urkunde) ausstellen užito staršího slovesa *vyhotoviti,* které znal D. patrně ze spisů 17. stol.

ústavy atd., od nichž se učí i naučil nejen těmto, nýbrž i mnohým jiným okrasám úřední a obchodní češtiny v jeho vlastním jazyce neznámým a nebývalým. A Slovensko nám v této věci už nejméně může býti omluvou. Nemajíc vlastní úřední řeči ani spolehlivé tradice jazykové, přejímá ubohé Slovensko českou úřední češtinu se všemi jejími ohavnostmi, jimž se už dnes u nás každý vzdělanější úředník vyhne, a při dnešní náladě přijímá je tím ochotněji, čím řidšími a neznámějšími se stávají v Čechách. Říkalo-li se dosud v Čechách *vydati směnku*, ujme se nade vši pochybnost v slovenském právním jazyce výraz *vystaviť zmenku* jen proto, aby svojskost úřední slovenštiny byla dokumentována dalším odchylným výrazem. Dovolávati se tedy v tomto případě jazyka lidu je zrovna tak, jako hledati svého spoluvinníka v zrcadle.

Stejnou cenu má i odkaz na polštinu. I Poláci stejně jako my užívali a užívají ve smyslu německého *(eine Urkunde) ausstellen* slovesa *wydać (wydajać)*, na př. wydać dekret, manifest, karty (= listiny), kwit (= kvitanci) a tak také říkají o směnce. Linde jiného slovesa v této platnosti (i o směnce) ještě nezná. Vyskytuje-li se v novějších slovnících (na př. varšavském) v této funkci v e d l e slovesa *wydać* také sloveso *wystawić* (a jeho odvozeniny), nebude asi jeho původ jiný než v češtině: výrazy *weksel, wekselbryf* za naše *směnka (směna)* naň zjevně ukazují.*)

Není tedy naprosto možno tvrdit, že výraz *vystavení* (směnky), jehož bylo v zákoně užito místo slovesa *vydání*, je s p r á v n ě j š í; právě naopak, správnější je v tomto významu sloveso *vydati*, protože sloveso *vystaviti* je v této funkci výraz nečeský. A stejně těžko by bylo možno tvrdit, že je p ř e s n ě j š í, t. j., jak rozumíme tomuto přívlastku, že k představě, o niž jde, přiléhá lépe. To je omyl etymologisujícího nefilologa. Každé slovo nabývá svého významu přesného teprve ze způsobu, jakým si ho lidé zvyknou užívat. Když u nás vznikla (někdy v 17. stol.) potřeba vytvořiti vedle německé (a na jejím základě) také českou terminologii směnečnou, bylo třeba vyjádřiti také něm. termín *einen Wechsel ausstellen*. To se stalo dvojím způsobem; jedni, řídíce se vzorem podobných, starších výrazů domácích, jako *kvitanci, dlužní list* a p. *vydati*, tlumočili něm. frázi slovy *směnku vydati;* druzí, svedeni formou něm. slovesa, užili tu čes. slovesa *vystaviti* a vytvořili frázi *směnku vystaviti*. Obě rčení znamenají totéž a význam obou sloves je v tomto

---

*) Pol. *wystawić weksel*, i když je původu německého, nezaráží tolik v polštině jako naše *vystavit směnku* v češtině, protože si pol. *wystawić* udrželo a vyvinulo významy onomu užití blízké, kterých čes. *vystaviti* pozbylo anebo jichž vůbec nemělo; na př. *wystawić kościoł* (= vystavěti kostel), *w. regiment* (= zříditi), *w. dzieło* (= poříditi) a p.

spojení navlas týž, protože byl přesně určen významem slovesa *ausstellen* (ve rčení *e. Wechsel ausstellen*), jehož jsou obě česká rčení náhradou, a je pevně ustálen spojením s představou, jejímž slovním symbolem jsou i cizojazyčné výrazy *Wechsel ausstellen, tirer une lettre de change* atd. Kdyby se bylo místo obou českých rčení *směnku vydati* n. *směnku vystaviti* ujalo Thamovo *směnku postaviti,* byl by efekt zase navlas týž a sloveso *postaviti* by zde bylo mělo z příčin týchž týž význam jako slovesa *vydati* n. *vystaviti.* Neboť na to nesmíme zapomínati, že slova nemají svůj význam v jazyce sama ze sebe, nýbrž že ho nabývají teprve spojením s představou, za jejíž označení byla zvolena. Proto totéž slovo za různých okolností a v různých spojeních může míti význam různý a naopak různá slova za týchž okolností a v týchž spojeních mohou míti význam týž (t. zv. synonyma). Každému z nás je zajisté jasno, že zcela jinou činnost označuje sloveso *vydati* ve výraze *vydati peníze* (ausgeben), jinou ve výraze *vydati zákon* (erlassen), jinou ve výraze *vydati básně* (veröffentlichen), jinou ve výraze *vydati svědectví* (ablegen) atd., a nikoho nenapadne zatracovati sloveso *vydati* ve výraze *vydati knihu* proto, že tu má slovo *vydati (vydání)* svůj užší technický smysl, jiný než na př. ve výraze *vydati svědectví* nebo *vydati celou gáži.* Proto také, užívá-li se slovesa *vydati* ve rčení *akcie vydati* s významem ‚emittieren', nemůže to býti naprosto žádnou překážkou, abychom téhož slovesa *vydati* neužívali ve rčení *směnku vydati* s významem ‚Wechsel ausstellen'.

Je arci pravda, že sloveso *vydati* znamená etymologicky ‚dáti ven', ale mluvíce nemyslíme na etymologii, nýbrž uvědomujeme si po každé jen ten speciální význam, který má jisté slovo za jistých okolností. Kdybychom každý výraz etymologicky rozbírali, rozbořili bychom celý lexikální systém řeči a vrhli bychom jazyk o tisíciletí zpět, t. j. do dob, kdy se význam slov ještě nezačal pod tlakem potřeby a za podpory okolností měnit. Zdá-li se nám, že sloveso *vydati* ve výraze *vydati směnku* nepřiléhá k představě činnosti, o niž jde, tak přesně jako něm. sloveso *ausstellen* ve výraze *Wechsel ausstellen,* je to jen optický klam, vznikající nestejností hlediska; u slovesa *vydati* si připomínáme jeho význam původní, u slovesa *ausstellen* máme na zřeteli jen ten speciální význam, který má právě ve rčeních *eine Urkunde, einen Wechsel* etc. *ausstellen.* Ale sloveso *ausstellen* dospělo k svému speciálnímu významu v tomto rčení právě tak jako naše sloveso *vydati.* Také *ausstellen* jako naše *vydati* znamená vlastně a znamenalo dříve ‚dáti ven' (herausgeben, aushändigen) a v tom smyslu se ho dříve o listech a p. také užívalo (allein die Briefe mussten sie zuvor alle ungelesen ausstellen Schweinichen 1, 214 a j. u Grimma). Svého

speciálního významu nabylo sloveso *ausstellen* i naše *vydati* synekdochicky, t. j. tak, že poslední článek (třeba ne nejdůležitější) řady dějů byl vzat i za označení článků předcházejících. Jako naše sloveso *vybaviti*, které neznamená vlastně nic víc než způsobiti, aby něco bylo venku (= faire partir), rozšiřuje se za jistých okolností (na př. je-li řeč o nevěstě) v ten smysl, že znamená i to, co předcházelo, t. j. opatření vším potřebným před odchodem, a časem především to (vybaveno může být děvče, i když se nevdá), tak také slovesa *vydati* i *ausstellen* začínají znamenati časem, je-li řeč o listinách, nejen ‚dáti je ven' (z kanceláře, z rukou), nýbrž také a především je napsati, pečetí opatřiti atd. Tato představa je tedy v jejich významu implicite obsažena a jako věc důležitější proniká v jejich významu do popředí a zatlačuje význam starší a etymologický. Proto se nám zdá, že sloveso *ausstellen,* jehož etymologie si nejsme vědomi, blíží se významem slovesu *napsati;* ale i v tomto pojetí zůstává stopa jeho významu původního (herausgeben), neboť lze ho užíti v tomto posunutém pojetí vždycky jen o listech a spisech, které bývají vydávány ven, ne o jiných: můžeme říci tedy na př. *ein Zeugnis ausstellen,* ne však na př. *ein Protokoll* n. *ein Gedicht ausstellen.*

I v tom se sloveso *vydati* se svým něm. synonymem shoduje. Chceme-li od úřadu, aby nám *vydal* vysvědčení, máme při tom na mysli především a hlavně to, co předchází, t. j. aby si úřad opatřil informace, aby je sepsal formou vysvědčení, opatřil razítky, podpisy atd. Tak i při jiných spisech úředních. Vydání je už pouhý důsledek, který ani není nutný. Škola vydává všem žákům vysvědčení, i takovým, kteří si pro ně třeba ani nepřijdou (kteří si je nevyzdvihnou). Průmyslové a j. podniky vydávají akcie, t. j. vykonají všecko, čeho je třeba, než akcie přejde do vlastnictví jiné osoby; ale vydány jsou i ty akcie, které nejsou dány ven, nýbrž zůstanou majetkem podniku. Stát vydá za deset milionů pětikorun, t. j. opatří si zákonné schválení a narazí je, ale polovice jich třeba zůstane v pokladnách Nár. banky. Říkáme-li, že úřad odepřel někomu vydati pas, nemyslíme při tom, že snad je pas úplně připraven, ale že se úřad zdráhá odevzdati jej do rukou žadatelových, nýbrž především a hlavně na to, že úřad odmítl provésti úřední výkony, jejichž resultátem je pas. Atd.

V takových a podobných rčeních je tedy význam našeho slovesa posunut zcela analogickým způsobem jako význam něm. slovesa *ausstellen.* Proto také *vydati směnku* znamená a znamenalo dosud nejen ji dáti ven, z rukou, nýbrž také a především vykonati vše, čeho je třeba, aby směnka byla směnkou. Shoduje se tedy i po této věcné stránce výraz *směnku vydati* úplně s výrazem *Wechsel ausstellen,* a

je to jen nepřesné odhadování významového obsahu českého rčení, tvrdí-li se v průvodové zprávě směnečního zákona, že výraz *vystaviti směnku,* který je pouhým otiskem něm. výrazu *Wechsel ausstellen,* je přesnější. Výraz *vydati směnku* je stejně přesný, protože znamená totéž, a co víc, je správnější, protože je češtější.

Jednu nevýhodu proti slovesu *ausstellen* naše české sloveso *vydati* ve rčeních, o nichž zde vykládáme (nějakou listinu vydati), ovšem má a bylo ji vidět už z výkladů předešlých. Tu totiž, že je ho možno užíti vedle pregnantního významu, jehož nabylo ve rčeních *vysvědčení, pas, akcie, směnku vydati* (= ausstellen) také v jeho významu základním, v tom, v jakém ho užíváme, mluvíce na př. o vydání knihy poslovi, o vydávání psaní na poště a p.*) Ve rčeních uvedených nepadá možnost tohoto dvojího významu na váhu, protože složený výkon, který nazýváme vydáním pasu, vysvědčení a p., zahrnuje v sobě zpravidla i skutečné odevzdání do cizích rukou, jako zase nevydání vylučuje zpravidla i všechny výkony předcházející. Stane-li se však přece, že se oba výkony, ten, který označujeme slovesem *vydati* ve významu pregnantním, a ten, který vyjadřujeme týmž slovesem ve významu základním, stavějí proti sobě, pomůže zpravidla jako v jiných případech kontext k správnému odhadnutí významu v obou případech. Říkáme, že školy vydávají pololetně vysvědčení; ale přes to nevznikne nedorozumění, řekneme-li, že se v jistých případech vysvědčení nevydá žákovi, nýbrž jeho otci. Říkáme, že někdo požádal o vydání pasu (Reisepassausstellung), ale zcela jinak rozumíme slovesu *vydati* ve větě, že jeho pas nebyl vydán jeho ženě, nýbrž teprve jemu osobně. Ale může nastati případ, kdy z důvodů zvláštních, na př. pro přesnost právního názvosloví, je třeba, aby ze dvou představ, pro něž v obyčejné praxi vystačíme s jedním slovem, měla každá své pojmenování zvláštní. V takových případech osobuje si odborné názvosloví právo specialisace, t. j. právo užíti slova, jehož význam je široký, jen pro jednu určitou představu, a pro představu jinou, kterou by také mohlo vyjadřovati, vyhledati v jazyce jiné slovo toho významu. Tak slovo *žalář* má v názvosloví právním svůj určitý a přesně vymezený význam a liší se jím od slova *vězení;* pro případy vyloučené z významu slovesa *vypověděti* užívá právní terminologie slova *vyhostiti* atd. A o takovou specialisaci jde patrně i při výraze *směnku vydati.*

---

*) Teoreticky by ovšem mohla nastati takováto kolise i při slovese *ausstellen,* že by výraz *eine Urkunde ausstellen* mohl znamenati jednou ‚dresser un acte' (význam pregnantní) a jindy ‚exposer un acte'. Ale taková situace naskytne se jistě zřídka.

Podle informace, které poskytl redakci NŘ. p. dr. K. Herrmann-Otavský, profesor obch. a směnečního práva na universitě Karlově,*) je vskutku speciálně při směnkách třeba činiti rozdíl (který při obyčejných listinách celkem mizí) mezi oběma významy, v nichž slovesa *vydati* je možno užíti a o nichž bylo vykládáno výše, totiž mezi vydáním v obyčejném toho slova významu ‚dáti od sebe' a mezi speciálním významem, v němž se užívalo dosud slovesa vydati ve rčení *směnku vydati* a který v sobě zahrnoval všecky výkony potřebné k tomu, aby směnka byla směnkou, event. i dání od sebe (Ausstellung des Wechsels). Tento rozdíl, na němž podle informací prof. dr. Herrmanna-Otavského je založen dokonce počet t. zv. teorií směnečních, došel časem výrazu i v směnečním názvosloví německém, kde významová platnost výrazu *Ausstellung des Wechsels* zúžena toliko na právní zřízení směnky, její právní kreaci od osoby závazku se podjímající, kdežto pro výkon, jímž se směnka odevzdává v ruce cizí, zvolen výraz *Begebung des Wechsels.* V tomto osvětlení vypadá celá věc arci podstatně jinak než v citovaném výkladu směnečního zákona. Neběží o to, zavést nový výraz »správnější a přesnější« (t. j. podle mínění autorů zákona sloveso *vystaviti*) místo dosavadního výrazu *vydati (směnku),* nýbrž o to, aby vedle dosavadního výrazu *směnku vydati* byl nalezen ještě další výraz k tomu cíli, aby těmito dvěma výrazy byl vystižen ten žádoucí rozdíl věcný, který vyjadřuje německé názvosloví výrazy *Ausstellung* a *Begebung* (des Wechsels).

Pokusíme-li se přispěti k rozřešení toho úkolu se stanoviska jazykového, vyloučíme především z počtu sloveso *vystaviti,* ať jako náhradu slovesa *vydati* či jako nový termín vedle něho zaváděný. I odborná terminologie je součástí jazyka, a proto i ona musí dbáti jeho zákonů tvůrčích a vývojových. Sloveso *vystaviti* v tom významu, jaký má míti ve rčení *vystaviti směnku,* vymyká se, jak bylo výše ukázáno, z významového vývoje tohoto slovesa, vzbuzuje v člověku s nepokaženým citem jazykovým zcela jiné představy, než má vyjadřovati ve rčení *směnku vystaviti,* a lze mu rozuměti v tomto smyslu jen prostřednictvím němčiny, t. j. jen tomu, kdo ví, že je to zcela mechanický otisk slovesa *ausstellen;* rčení *směnku vystaviti* je výraz pořízený bez znalosti skutečných významů slovesa *vystaviti,* tedy výraz neumělý a nesprávný. Úkol, jak vyhověti potřebě rozlišiti slovně to, co Němci míní dnes slovem *Ausstellung,* t. j. všechny úkony směřující k tomu, aby se kus papíru stal směnkou, a to, co vyjadřují slovem *Begebung,* t. j.

*) Redakce NŘ. děkuje při té příležitosti p. prof. dr. K. Herrmannu-Otavskému za laskavost, s jakou na její dotaz v této věci odpověděl.

odevzdání do jiných rukou (v oběh), bylo by možno řešiti dvojím způsobem; buď podržeti ve významu prvním (W. ausstellen) sloveso *vydati* a pro druhou představu hledati v českém slovníku výraz, který by se k ní nejlépe hodil, anebo obráceně užíti slovesa *vydati* zde (v terminologii směnečné) v jeho významu obecném ‚dáti ven' jako ekvivalentu slovesa *begeben* a hledati výraz nový pro vytvoření směnky (Ausstellung). Oboje řešení je možné.

Se stanoviska jazykového by se doporučovalo spíše řešení první, podržeti výraz *směnku vydati* ve významu německého *Wechsel ausstellen,* protože se přimyká více k jazyk. tradici. Výrazu *směnku vydati* se až dosud v dobrých spisech právnických užívalo pravidlem jako ekvivalentu tohoto výrazu německého; oba výrazy jsou tedy tímto dlouhým užíváním k sobě spjaty a význam českého slovesa *vydati* se nevzpírá, jak bylo výše ukázáno, v této a v podobných souvislostech ani omezenému užití významovému, jaké přisoudila novější terminologie něm. slovesu *ausstellen* proti *begeben.* Podržíme-li výraz *směnku vydati* jako ekvivalent výrazu *W. ausstellen,* zachováme shodu s výrazy, v nichž sloveso *vydati* vyjadřuje představu touž anebo velmi blízkou, jako jsou výrazy *vydati potvrzení, vysvědčení, pas, peníze, akcie* atd., ustálené namnoze staletou praxí jazykovou. V tom případě by bylo nutno hledati pro druhou představu, odevzdání směnky do jiných rukou, výraz zvláštní. A tím se dostáváme k třetímu důvodu pro tento způsob řešení, t. j. k faktu, že tímto způsobem rozdíl mezi Ausstellung a Begebung u nás také už řešen byl. Terminologie Kadlcova-Hellerova (1898, 1900), která termín *Wechsel ausstellen* vyjadřuje (jen) výrazem *směnku vydati,* překládá něm. *Begebung von Wechsel* slovy *postup směnek, převod vlastnictví směnky;* také nový Sterzingrův Slovník (Encyklopedický slovník německo-český 1916—1928) podržuje pro první termín české výrazy dosavadní, kdežto za něm. termín *Wechsel begeben* klade čes. *směnky postupovati, dávati v oběh.* Byl-li by pro tento něm. termín zvolen výraz *dáti v oběh (do oběhu),* který se zdá širší než slovo *postupovati* atd., bylo by dosaženo také shody mezi dvojicemi výrazovými *vydati akcie* a *dáti je v oběh, vydati nové peníze* a *dáti je v oběh,* které, pokud laiku možno posouditi, vyjadřují dvojice představ analogické k představám, které by byly označeny dvojicemi *vydati směnku* a *dáti ji v oběh.*

Druhý způsob řešení (*ausstellen* = *x*, *vydati* = *begeben*) měl by snad jistou přednost praktickou v tom, že by zabránil možnosti bráti sloveso *vydati* v jeho dvojím významu (obecném a odborném), o němž byla řeč výše; *vydati* by tedy znamenalo toliko

‚dáti ven, dáti v oběh' bez ohledu na kolise s jinými odbornými výrazy, v nichž je ho užito jinak *(vydati akcie, peníze);* pro Ausstellung, t. j. souhrn výkonů předcházejících před vydáním směnky v tomto smyslu bylo by třeba najíti výraz zvláštní. V jazyce starším se k tomu v případech analogických užívalo rozličných sloves, nejčastěji sloves *dělati, udělati, zdělati* nebo *učiniti* (ten list, kterýž mi jest na něho udělán Arch. Č. 11, 259 ex 1451; že jest jemu měl udělati list na 80 kop t. 7, 528 ex 1480; 9, 359 ex 1484; 10, 366 ex 1486; odpieraje tomu, že jest on prve list [dlužní úpis] na se udělal, t. 8, 455 ex 1487; o těch listech, abychom je též jako i vy zdělali a vydali t. 2, 22 ex 1446; posielám vám list na ty penieze, tak jakž obyčej takové listy dělati t. 10, 133 ex 1526 a č.; list smluvní panem Mikulášem Hořickým učiněný t. 8, 454 ex 1487). Vedle těchto sloves, která se svým širokým obsahem významovým velmi dobře hodila na označení složitého výkonu (napsati, podpisy opatřiti, pečeti přivěsiti atd.), užívalo se dále (jako posud) slovesa *psáti* a jeho složenin (kažte vedlé toho list hlavní na 100 kop napsati Arch. Č. 9, 123 ex 1457; smlouvou konečnou na ceduli řezané sepsanou t. 12, 475 ex 1501 a j.), řidčeji slovesa *postaviti* (na př. Drn. 80, v. výše), od 17. také slovesa *vyhotoviti* (smlouvou vyhotoviti Prasek, Listy posílací, z r. 1673, u Kotta 3. Přísp. 481), utvořeného zjevně podle něm. *ausfertigen,* jehož se v kancelářské češtině užívalo za něm. *ausstellen* (vedle sl. *vystaviti*) přes námitky brusů (na př. matičního od 3. vyd.) až do našich dnů.

V slovnících novočeských se vyskytují jako překlad něm. slovesa *ausstellen,* je-li řeč o listinách vůbec, vedle slovesa *vydati* (a *vyhotoviti*) nejčastěji výrazy *zdělati, sepsati, napsati, složiti* a *zříditi* (na př. smlouvu a p.). Dovolávají-li se naši zákonodárci jako opory pro nesprávný výraz *vystaviti směnku* analogie (mylné ovšem) s lat. termínem *erigere instrumentum* (franc. *dresser un acte*), hodilo by se k účelu, o nějž zde běží, snad nejspíše sloveso *zříditi* (směnku), jehož významový obsah je dost široký, aby mohl býti k tomu zvláštnímu účelu v terminologii odborné uměle zúžen, jako se děje v takových případech velmi často (srov. na př. zúžené v stč. terminologii právní významy slov *člověk, moc, zmatek, dobrý, státi, staviti, sedati, odpověděti* atd.). Je-li výklad ve směnečním zákoně, citovaný zde na začátku, správný, bylo by ovšem nemožno užíti sovesa *zříditi* místo nespr. *vystaviti,* protože podle toho výkladu je mezi výrazy *zříditi směnku* a *vystaviti směnku* podstatný rozdíl (»... mohu učiniti místem vystavení Prahu — a to směnečně rozhoduje — ačkoliv zřizuji směnku v Brně«). Podle výkladu, jejž poskytl redakci tohoto čas. p. prof. Herrmann-Otavský, je třeba ro-

zeznávati v směnečním právu »vystavení« směnky (Ausstellung) a vydání směnky (Begebung). Protože zřízení směnky není podle výkladu v zákoně totéž co »vystavení« (Ausstellung) a zajisté ani totéž co vydání (Begebung), šlo by tu patrně o pojmy tři, t. j. zřízení, »vystavení« a vydání, jejichž vzájemný poměr, zvláště pokud jde o pojem první, není mně jako laikovi dost jasný. Existuje-li rozdíl mezi těmito třemi výrazy, který jsme z obou výše uvedených premis vyvodili logicky správně, také ve skutečnosti (a není-li tu snad nějaký zmatek v premisách), bylo by nutno sloveso *zříditi* pustiti se zřetele.

V tom případě by bylo snad možno sáhnouti v náhradu za nečeské *vystaviti* k některé z uvedených složenin slovesa *psáti*, na příklad *napsati (sepsati)*, které by pak praxí nebo zákonem byl vtištěn zvláštní, pregnantní význam, o nějž tu běží (»W. ausstellen« budiž = »směnku napsati«). Nebylo by to nic nesnadného ani nebývalého, neboť v starší české terminologii právnické máme zase doklady toho, jak se právě také slovesa *psáti* a jeho složenin užívalo ve významech zvláštních (zúžených) k označení jistých výkonů právnických; *psáti koho* znamenalo někoho za psance, prohlásiti, proskribovati, *zapsati někomu něco* značilo ‚někomu něco (slíbiti) a písemně mu to zajistiti'. Sloveso *napsati* by onoho zvláštního, směnečně odborného významu mohlo nabýti tím snáze, že by se výraz *napsati směnku* sice oddálil od výrazu německého, ale zato se sblížil s franc. *tirer une lettre de change* nebo s angl. *to draw a bill (of exchange)*, při nichž také v popředí dnes vystupuje představa psaní.

Těmito návrhy vybočujeme však už poněkud z kompetence jazykové kritiky, neboť posouditi vhodnost některého slova k označení nějakého pojmu odborného musí býti ponecháno především odborníkovi, který zná terminologii svého oboru v celém rozsahu a může si tedy býti vědom obtíží, které by zavedení toho neb onoho správného výrazu mohlo způsobiti v soustavě jeho terminologie. Úkolem tohoto článku bylo jen ukázati, že je náš jazyk dosti bohatý na výrazy, jichž by bylo možno užíti k vyjádření rozdílu mezi tím, co Němci nazývají *Ausstellung des Wechsels* a čemu říkají *Begebung*, a že k tomu nebylo třeba uzákoňovati zjevný a prokázaný germanismus *směnku vystaviti*.

BALBÍN ČI BALBIN?

Mnoho čtenářů bude jistě překvapeno, že jest možno se tak ptát. Jméno slavného jesuitského historika znají jen v tvaru Balb*ín* a tak se také píše všude, kam se chodí pro první poučení: ve školských příručkách, v »Přehledných dějinách české literatury« od Nováků a v Ottově Slovníku naučném. Poslední dobou se však šíří starší způsob psaní: Balb*in*; nebude tedy na škodu všimnout si, jak se jméno Balbínovo kdy psalo.

Balbín sám psal své jméno Balb*in* nebo Balb*in*us; nutno ovšem podotknout, že všecky své práce psal latinsky. V čele svého překladu »Obrany« z roku 1839 otiskl Emanuel Tonner podobiznu Balbínovu a pod ní snímek rukopisu:

Swaty Waclawe!
Nedeg zahynauti nam y budaucym!
Boh. Balbin S. I.

Nedovedu posud určit, odkud jest to reprodukováno, dojista jest však charakteristické, že nejen v svém jméně, nýbrž nikde v těch několika slovech neoznačuje délku samohlásek. Jeho přítel Tomáš Pešina z Čechorodu i v předmluvě svého česky psaného »Předchůdce Moravopisu« píše jej Balb*in*us a tak označují jeho jméno všichni, kdo psali latinsky nebo německy: Středovský, Voigt a jiní a jiní. Dobrovský v »Geschichte der böhm. Sprache u. Literatur« 1792 a Palacký ve »Würdigung der alten böhmischen Geschichtsschreiber« píší Balb*in* a ten způsob se dlouho udržuje i v českých spisech: píše tak Palacký v článku o Balbínovi v ČČM. 1833 (později beze změny otištěném v Riegrově Slovníku naučném) i v svých »Dějinách«; tak píše i Vocel jeho jméno v článku »Naše minulé boje« (ČČM. 1848), Havlíček v »Slovanu« 1850, Hugo Toman (= Prokop Kletenský) v »Boleslavanu« 1861, L. Kolář i Cebauer v »Národě« 1864, V. A. Crha v »Praze« I (1867) a F. A. Slavík v »Pohledu na osvětu národu československého u porovnání s osvětou národů německých« 1870.

Tehdy se však již ujímá nový způsob psaní: Balb*ín* s dlouhým *í*. Po prvé se objevuje v anonymním článku »Pražských novin« 1850, pak v časopise »Varito a lyra«, který vlastní rukou psal Vítězslav Hálek, v článku V. J. H. Hostislava (29. III. a 5. IV. 1852) a vyskytuje se i v uvedeném již článku Tomanově v »Boleslavanu«, kde v obsahu a třech nadpisech jeho článku jest psáno Balb*ín* a ne Balb*in*, v textu však všude Balb*in*. Nejvíc se přičinil o rozšíření nového způsobu psaní Emanuel T o n n e r, který v svém překladě Balbínovy Obrany jazyka slovanského, zvláště českého, a v ně-

kolika článcích všude důsledně píše Balb*í*n, stejně tak Ferd. Menčík, který dokonce i ve vlastnoručním zápise Balbínově z vídeňského archivu, který otiskl v ČČM. 1888, str. 168, podepsal ho s dlouhým *í*. Že by se byl tam Balbín skutečně odchýlil od svého obvyklého způsobu? V té době se vyskytují oba tvary vedle sebe. »V Květech« 1869 jest článeček o Balbínovi (podle Tonnerova úvodu) a tam jest B. psán s dlouhým *í*; kde však v témž ročníku citují — v článku: Balbin co myslivec a lovec — ze »Zábav mysliveckých« (podivnou náhodou mají však »Záb.« vročení až 1872!), mají všude Balb*í*n. F. Chalupa v »Ruchu« 1883 má článek o »Obranách« a píše všude autora nejstarší obrany s dlouhým *í*; kde však cituje Hanka z Hankenštejna (str. 24), užívá staršího způsobu.

Kromě nemnoha výjimek (Brandla 1883, Tieftrunka 1888, Lepaře 1895) zevšeobecněl tvar Balb*í*n. Tak píší Kalousek, Zíbrt, Jakubec, Nejedlý, Pekař, Rejzek (autor největší monografie o Balbínovi), Krofta, F. M. Bartoš a j. Též Herben, který v »Ruchu« 1883 ještě psal Balb*i*n.

Zase však nastává kolísání: Jaroslav Vlček, který roku 1909 v časopise »Den« měl obšírný článek o Balbínovi (při kritice Rejzkovy knihy) a psal všude Balb*í*n, v druhém díle svých »Dějin« 1898 až 1914 zase Balb*i*n, podobně i C. A. Straka v »Ženských listech« 1915, R. Urbánek v »Čas. Spol. přátel starožitností českých« 1918 a zvláště Josef Volf v mnohých svých článcích a zmínkách.

Soudím, že bychom se měli rozhodnout pro tvar jeden, a to pro vžitější Balb*í*n. Má oporu v podobných jménech na *-ín* a dlouze se píší i příjmení Optát a Prefát. Josef Brambora.

*

Jméno *Balbinus* je nade vši pochybnost jméno původu latinského, a to zdrobnělina (jaké se v pozdní latině tvořily často) příd. jména *balbus,* koktavý. Jména *Balbus* i *Balbinus* vyskytují se i jinde, nejen u nás; a také u nás se to jméno objevuje i v jiných rodinách, nejen v rodině Škorniců z Vorličné, z nichž pocházel náš slavný Bohuslav. První, o němž víme, že užíval jména *Balbinus* vedle jména *Škornic,* byl hradecký měšťan Jan Balbín Škornice, nejstarší známý člen této rodiny a otec známého humanistického básníka Jana B., člena družiny Hodějovského (o něm Truhlář, Ruk. k pís. human. 86). Jméno *Balbinus* je nepochybně podle humanistické módy polatinštěná osobní přezdívka některého člena rodiny, kterému říkali po česku snad *Bepta* n. *Beptavec* nebo tak nějak podobně (srov. Jíra Beptavý v Loun. kn. soud. z r. 1395 n., v Tom. Z. st. 191 r. 1428 a j.; Johannes Bepta de Nesper t. n. 327 r. 1433, Johannes Beptan švec t. st. 105 r. 1411 a p.). Z osobní

přezdívky se pak stalo, jako často, jméno rodové. To jsou ovšem všechno věci známé a jasné.

A nic nejasného by nemuselo být ani ve psaní jména *Balbín*, nebýti té nešťastné dvojakosti, která se vyvinula v našem pravopise v přepisování vlastních jmen cizího původu. Docela stejný tvar (příponu) jako lat. *Balbinus* mají i jména *Albinus, Augustinus, Caelestinus, Victorinus,* ale v českém pravopise píšeme jednak: Alb*ín*, Celest*ýn*, jednak: Viktor*in*, August*in*. Že by šlo o rozdíl mezi jmény zdomácnělými a nezdomácnělými, sotva ze jmen uvedených vysvítá; jméno *Augustin* je u nás jistě stejně obvyklé (ne-li obvyklejší) jako *Celestýn,* a jméno *Albín* jistě není rozšířenější než *Viktorin*. Ani tradice, ustálený způsob psaní, tu asi nerozhodoval o praxi dnešní, neboť u starších spisovatelů je ve psaní těchto jmen stejný zmatek jako dnes a neshody s psaním dnešním: Jungmann píše August*in* a jindy August*jn* (Hist. lit. 19), Coelest*in*, Vikto*rin*; Palacký August*in*, Alb*ín* a Viktor*in* n. Viktor*jn* atd. I dnes najdeme psáno August*in*, ale také August*ýn* (Leger, August*ýn* Fojtík), Celest*ýn* a zase Coelest*in* n. Celest*in* (Celestin Liposlav Frič u Nováka, v Přehl. děj.), Just*in* a vedle toho Just*ý*nka atd. Protože tu jde o zásadu čistě grafickou (a ne o kolísavou nebo odchylnou výslovnost, jak to bývá někdy také při stanovení zásad pravopisných), nebylo by tak těžké uvésti jednotu ve psaní těchto jmen na *-ín,* a to v duchu projevujícím se i jinde v našem způsobu psaní. To znamená: zachovati pravopis původní, kde jde o jména vlastní c i z í, tedy psáti: sv. August*in* = August*in*us, když jde o jméno toho Otce círk.; Alb*in* n. Alb*in*us, je-li řeč o cizinci toho jména (na př. o Albinovi Posthumovi), Célest*in*, je-li to křticí jméno některého francouzského autora a p.; a ovšem všude, kde je zachována koncovka *-inus*. Ale jde-li o jména n a š e, u nás obvyklá (ať jako jména křticí či jako příjmení) a našemu jazyku už přizpůsobená (odepětím koncového *-us),* — a to jsou všecka výše uvedená —, proč je nepsati naším pravopisem? A je-li předností našeho pravopisu označování délek, jak to vždy tvrdíváme, proč neaplikovati tuto zásadu také na tato č e s k á jména? Píšeme-li tedy: Anton*ín*, Alb*ín*, Celest*ýn*, pišme také Viktor*ín* Kornel ze Všehrd, August*ýn* Fojtík atd. Pravopis se tím zjednoduší — neboť nebude žádných »výminek«, t. j. vlastních jmen na *-in* — a výslovnosti se učiní zadost. Tím bude také rozřešen »problém«, jak psáti autora Miscellaneí: Balb*in*us po latinsku, Balb*ín* po česku, tak jako píšeme jména Froz*ín*, Vus*ín*, Kroc*ín* a p., nestarajíce se o jejich původ.

R.

VELIKÁN.

V snahách našich oprávců jazyka mateřského nalézáváme často něco, čemu se říká také sošáctví. Zvláště v radách, v nichž jde o to, aby slovo bylo v plném souhlase s pojmem, jejž má naznačovati; mluvívá se v nich někdy také o »logické« správnosti řeči. Tak se na př. říkává o pustém bytě, v němž skoro nebo vůbec není nábytku, že to jsou holé čtyři stěny (nebo zdi). Ale jeden z našich spisovatelů zjistil, že i takový byt má podlahu a strop, a mluví »správně« o holých *šesti* stěnách. A snad se najde jiný, který do těch stěn započítá ještě stěny otvorů dveřních a okenních a bude vypravovati o x nebo y holých stěn. Filolog si pomyslí, že mluvíváme o *čtyřech* holých stěnách proto, že vstoupíme-li do pokoje, vidíme okolo sebe jen čtyři stěny a starost o strop a podlahu ponecháme odborníkům; ale to právě není »správné«. V novinách jsme zase čtli o návratu z výletu do Tater, jak ve vlaku »málokomu se chtělo spát a většina pohlížela do noci, kde na obzoru rýsovaly se ***horské velikány***«. Pravda, takový Lomnický Štít nebo Gerlachovka nejsou »životné« tvory, a proto snad za týden bude zase někdo vypravovat, jak se potil, když lezl na »velikán« X nebo Y; ale cožpak nejsou slova jako velikán, dlouhán a p. již sama sebou zosobněním, zživotněním věcí ve skutečnosti neživotných a neužívá jich správně prostý Čech, klade-li je v tvarech životných? Stejně, napadne-li nás nadávati neživotnému předmětu; či řekne prostý Čech, sleze-li se zdravými údy s krkolomné skály, na př. že ho na »ten neřád« víckrát nikdo nedostane, ne »na toho neřáda«?

POSUDKY A ZPRÁVY.

Deutsch-Tschechisches — Tschechisch-Deutsches Militärwörterbuch. Nakladatelství »Offene Worte« Berlín 1928, str. 314.

Známé berlínské nakladatelství vydalo vojenský slovník, jenž i naší žurnalistikou byl dosti vlídně přivítán. Slovníček má především a hlavně sloužit čtenářům německým k poznání naší vzrůstající odborné literatury vojenské. Není v tom jistě blahovolný zájem velkého národa, nýbrž živá nutnost a potřeba, která vedla jmenované nakladatelství k vydání Slovníku. Nechceme se proto také oddávati nijaké naivní vděčnosti za pozornost Němců, nýbrž kriticky se podívat na tuto práci, která se může státi a chce býti pramenem poučení i u našich krajanů a pro nedostatek pramenů jiných také jinde v cizině. Odborného vojenského slov-

níku je třeba jako soli, to se dávno pociťuje. Materiál k němu se po léta shromažďuje a snad se ho přece v dohledné době dočkáme. Je to materiál vydávaný a zpracovávaný komisí pro vojenské názvosloví, z části též publikovaný ve zvláštních sešitech německo-české terminologie. Těchto sešitů využil také vydatně původce berlínského slovníčku, ač toho nikde neuvádí. Prameny vůbec nejsou nikde uvedeny.

Pokud se zpracovatel držel vojenského názvosloví schváleného a vydaného a pokud je nezkomolil v tisku, je jeho slovníček vojensky užitečný a také jazykově dobrý. Hůře však, jakmile se autor dostal do látky nezpracované, kde musel spolehnouti — ovšem zcela nekriticky — na rozličné slovníky, jež nemohly přihlížeti k látce vojenské, nebo kde se pustil dokonce sám do tvoření slov. Zde klopýtá krok co krok, na každé stránce několikrát i ve výrazech obecně vojenských, u strategické a taktické terminologie, která byla s velikou pečlivostí a důkladností zpracována a vydána ministerstvem národní obrany. A přece tyto výrazy měl podle předmluvy tento slovník zpracovat a zachytit, když zdaleka nemohl pro svůj rozsah podati všecku technickou terminologii jednotlivých odborů vojenských.

Spisovatel chtěl pro každé slovo německé najíti vždy aspoň nějaký ekvivalent český. Proto se uchýlil sám k tvoření nových slov a termínů. Bohužel byl to »odborník«, který pramálo rozuměl našemu jazyku, a tak jeho novotvary (»Neuprägungen«) jsou takové, že se jimi u nás nikdy nedomluví a že tedy jeho čtenářům nebudou prakticky nic platny.

Jak jsem řekl, na každé stránce bez výjimky je několik chyb i směšností a je nemožno vůbec zde všecky tyto omyly vypočítávati. Chci jen upozornit na některé namátkou vybrané.

Autor překládá bez sebe menšího porozumění slovu, čímž vznikají někdy směšné nesmysly. Tak překládá abkommen (při střelbě) — *odlehnouti,* správně má býti *odhlédnouti,* nejde-li ovšem o tiskový omyl; naivní a špatný je překlad slova Schützengrabenabsatz (Berme) — *zákopní odstavec;* špatný i dobrý tvar má vedle sebe: *odsaditi* i *odložiti* masku (absetzen); abspalten je *odštěpiti* i *odlíšti se(!),* Abtrieb je *odehnání* i *pasečení(!), Aufriss nárys,* ale také *roztržek.* Je tu rebusovitý překlad: Baltasekunde — *baltázství(!).* Bandeisen není *páskové železo,* ale *popruhové železo* nebo *popružník,* Vorbefehl prý je dokonce *předrozkaz.* Bekleidungsfaschine není *obkladná hať,* ale *obkládací fošna* nebo *lať,* sich bemächtigen neznamená jen *zmocniti se,* ale také, což jsme dosud nevěděli, *schopnouti se,* Bettung není jen *ložiště,* ale i *podstav,* Brems-

leistung je nejen *brzdní výkon,* ale i *brzdní lišta* (Leiste!). Bockbrücke má dva pěkné překlady: *kobylní most* a *mostná kobyla,* Bullauge je prý *oko býkové;* Deichselstütze není *ojová opěra,* ale *opřcní;* podivně nesmyslný je překlad slova Düse, které i v naší odborné terminologii působí dosud veliké potíže. Naši odborníci říkali a psali delší dobu *dyšna, dyksa* a pod. Komise pro vojenské názvosloví stanovila název *hubice,* ale autor tohoto berlínského slovníku objevil v ruštině slovo *soplo* a za Spritzdüse má *prskavé soplo.* To je opravdu prskavé a ježaté!

A ještě aspoň několik pěkných příkladů: Entlüfter je prý *vyvzdušník* nebo *vyvětrač,* Erden *pudění,* Feuer abbrechen neznamená prý jen *palbu přerušiti* a *zastaviti,* ale také *odlomiti,* Fernschreiber je *telegraf* n. *pisec na dálku,* flankieren není po vojensku *napadati s boku* nebo *flankovati,* ale *potulovati se, zaskočiti,* gestaffelt není *stupňovitě učleněný, rozestavený* atd., nýbrž *stupňovaný,* gestreckte Ladung je prý *nálož napnutá, natažená,* nikoli správně *táhlá,* Hinterland není *zápolí,* ale *zázemí* nebo *zadní území,* loslösen vom Feinde je *odpoutati od nepřítele,* ale též *odpustiti od nepřítele,* Luftbereifung znamená *vzdušné obručení,* nikoli *obručoví,* Meldehundgegenführer je *protipsovod,* aby bylo vidět, jak možno ještě u nás skládat slova. Jak bezmyšlenkovitě je tu překládáno, svědčí slova Nahtkommando, Nahtreserve, jež sama jsou vůbec pochybná a jež překladatel přeložil »*stehové velitelství* a *stehová záloha*«. Co si asi pod tím představoval? Nerv nestačí jen jako nerv, je také *žilna,* Rückenfeuer je prý *palba zezadu* nebo *zadní,* nikoli *palba do týlu,* Spannung má dva překlady, *napnutí* a *napětí,* Steinbohrer je *skalovrt,* pro Sturmabwehrgeschütz nepostačí správný název *dělo k odvrácení zteče,* ale je ještě přidáno »*odporné dělo*«, Sturzflug je *pádní let,* Triebwerk není jen *hnací stroj* nebo *ústrojí,* nýbrž i *hybostroj,* Würfelpulver je *kostkový prach,* zickzack je nejen *klikovatý,* ale i *cigcag,* zerschnittenes Gelände není *terén členitý* atd., ale *rozřezaný,* Sehnenentzündung není *zánět šlach,* ale »*opal svazů*« atd. Musil bych popsati mnoho stránek Naší řeči, abych vypsal jen špatné překlady z němčiny do češtiny.

Stejně tak nepodařené věci najdou se i v části česko-německé. I odtud namátkou některé křiklavější příklady uvedu.

Je tu *brknoucí drát* za Stolperdraht, od slovesa *hnísti* je subst. verb. *hnistění* a přeloženo Massage, pěkná je složenina *kruhošestina* za cizí Sextant, *les jasný* je Lichterwald, *moci válečné* jsou Streitkräfte, *nastavěcí chomout* je za

S t e l l k u m e t, což je ovšem *roztahovací chomout, násilný pochod* za G e w a l t m a r s c h místo *pochod úsilný, odporný bod* je W i d e r s t a n d s p u n k t, stejně jako je *odporné dělo, odporná čára, odporná palba, odporné hnízdo; obratná chyba* je S c h w e n k u n s f e h l e r, záhadné je slovo *odmyt* za A b w e i s e r; obratný slovnikář vymyslil pro vojnu *pohlavní řemen* za K o p f r i e m e n a dokonce i *pohlavní terč* za K o p f s c h e i b e; *pohotování* je B e r e i t s t e l l u n g, nová je *poživa* za V e r b r a u c h, *přibyt* za Z u g a n g, záhadný je *převedoucí stroj* za U m s c h u l m a s c h i n e, *pumová škádra* je B o m b e n g e s c h w a d e r, podivná je *řasa vytěrací* za W i s c h f a l t e místo *vytěracího záhybu* na plynové masce, *sestoupací* štola je A b s t i e g s t o l l e n, *skrblý* je z ä h, pěkné je *skrz mluviti* za d u r c h s p r e c h e n, *spoustný* je m a s s e n a r t i g; dovídáme se tu i o *střížném dříví* (S c h ü r h o l z), *kolej železniční* je špatná, za to máme *železniční šín,* nemáme *přepínací páku* za S c h a l t h e b e l, ale *vsunovací páku,* podobně je *vymítič* za A u s s c h a l t e r. A takových dokladů by se shledalo na celé stránky. Nemělo by jistě smyslu vyvraceti zřejmé omyly a nedostatky mluvnické a stačí — doufám — jen na ně ukázati. Pravopisných chyb je množství veliké. Tak aspoň několik ukázek: *s*trata, dol*ú*, z*ř*ebřík, *h*moždiř, ryz*ý*, ciz*ý,* hrdlov*ě* místo, v*mí*ti, moc*y;* dělení: prů*z*-kum, vy*z*-koumati, *zv*-láštní, *oz*-načiti, zá*v*-lačka, dalek*oh*-led, pře*z*-věd, poddůsto-*j*nický atd. atd.

Podobně se vyskytují i chyby všech druhů v připojeném seznamu místních jmen.

Není tedy jistě důvodu, aby takovýto slovníček byl poctíván zrovna nějakou chválou, a žurnalistika by měla být opatrnější v svém soudu o odborných věcech. Je ku podivu, že spisovatel naprosto nepokládal za nutné uvésti své prameny, že ve vší tichosti převzal vše, co vydalo MNO. z terminologie, leckde ovšem to překroutil a nepochopil. Jinak by byl býval ztracen a jeho slovník by byl strašlivý, kdyby byl měl tento zázračný »slovotvorce« přeložit sám všecky odborné termíny vojenské. Právě však pro tu část, kterou ochotnicky a neodborně zpracoval sám, stává se jeho slovník neužitečným. Úhrnný soud je velmi krátký. To, co je na tomto slovníku dobrého, není vůbec autorovou zásluhou; co je pak na něm vlastního, není bohužel jeho předností. *Jan V. Sedlák.*

Z NAŠICH ČASOPISŮ.

V Č a s o p i s e p r o m o d e r n í f i l o l o g i i a l i t e r a t u r u (XIV, 1—4) uveřejnil J o s e f J a n k o další řadu svých příspěvků k etymolog. slovníku českému, o nichž jsme referovali naposledy v NŘ. 11, 186 a násl. V tomto

pokračování jsou vyložena zvláště tato slova: *apodiktický* (jistojistý, nutný [soud]) z řec. apo (od) a deiknymi (ukazuji), tedy ukazuji něco napřed jako věc hotovou, dokazuji; *apokalypsa* (odhalení věcí skrytých, zejména tak slove kniha katol. církví do Nov. zákona pojatá »Zjevení sv. Jana«) je z řec. apokalypsis (odhalení); *apokryf* (nepravý, podvržený spis, zvl. biblický) z řec. apokryfos (skrytý, tajný); *apologie* (obrana) z řec. apologia (ospravedlnění, obhaj. řeč); *apostata* (odpadlík, zvláště Julian Apostata) z řec. apostatés (odpadlík); *apostrof* (znamení udávající, že je vynechána samohláska) i *apostrofa* (oslovení, pak řečnický obrat, oslovení nepřítomné osoby nebo věci) z řec. apo (od) a strefo (točím, obracím). Apostrofos (t. j. prosodia) znamená zrušený přízvuk, tedy vynechávku, a apostrofé je odvrácení, když se totiž řečník náhle odvrátil od posluchačů a oslovil přítomnou osobu; *apoštol* (posel, vyslanec boží) z řec. apostolos (vyslanec); *apoštolka* (krpec, střevíc s řemínky) je z tureckého postal (střevíc), při čemž *a* bylo přidáno vlivem lidového mylného výkladu, který spojoval to slovo s apoštoly obutými v podobnou obuv; *apotheosa* (zbožnění) je z řec. apotheósis (zbožnění); *aparát* (přístroj, výzbroj, příprava) z lat. apparatus (příprava i to, čím se příprava děje); *apelace* (odvolání) z lat. appellatio (odvolání, oslovení); *apercepce* (osvojování nových představ) z lat. apperceptio (jasné uvědomení jednotlivého pochodu); *aplanovati* (urovnati půdu, spor) z lat. applanare (urovnati); *aplaudovati* (tleskati) z lat. applaudo (tlouci na něco; na znamení souhlasu tleskati rukama); *aplikace* (užití; přiložení obvazu; ozdoba) z lat. applicatio (připojení); *apretura* (konečná úprava výrobku) z lat. ad (k) a praesto (rychle, pohotově); praesto je z prae (napřed) a situ (6. p. příd. situs položený); apprêt ve fr. znamená koření, valchu a pregnantně poslední úpravu, lesk; *aprobace* (schválení) z lat. approbo (schvaluji); *aprovisace* (zásobování) z lat. ad (k) a provideo (předvídám, starám se), fr. approvisionner (hleděti k získání potravy) [proviant, které má podobný význam, je z lat. praebenda]; *aproximativní* (přibližný) z lat. approximare (přibližovati); *aprikosa* (broskev) z lat. praecoquus (předčasně zralý) přešlo do češtiny asi z něm. die Aprikose; *april* (duben) z lat. aprilis (druhý měsíc; první byl březen); obyčej posílati aprilem je dosvědčen ze XVII. stol. ve Francii a odtud přes Německo (einen in den April schicken) přišel k nám; *a priori* (zpředka, předem; soud ne ze zkušenosti, nýbrž z nutnosti, jaksi napřed daný) z lat. a (od) a priori (6. p. komparativu prior, dřívější); *apropó* (mimochodem řečeno, abych nezapomněl) je z franc. à propos (k věci t. mluviti) a základem je lat. proponere (veřejně ohlásiti, navrhnouti, tvrditi); *apsida* (výklenek s oltářem) má za základ řec. apsis (přivázání); forma absis vznikla u Latiníků matením s předl. ab (od); *ar* (100 m²) je z lat. area (plocha); *arabeska* (1. rostlinná ozdoba po způsobu arabském; 2. povídka) je z arab. Arab; *arak* (rýžová kořalka) je z arab. arak (pot); s tím souvisí též rakia (také srb. a bulh.); *aranžovati* (upravovati) má za základ germ. hrengaz, stněm. (h)ring (kruh); z něm. ring je franc. rang = řada a z něho je arranger; *arbitráž* (roz-

hodčí výrok neb vyšetření rozdílů mezi cenami, platnými v téže době na rozličných místech) má zákl. v lat. arbiter (očitý svědek); *arci-* (n. př. arcibiskup) má za zákl. řec. archos (vůdce) a už v řeč. se objevuje ve složeninách: Archelaus je tolik jako Arcislav; *arci* (ovšem), arcil, arcilka (kdo ke všemu říká arci, něm. Jaherr) je z a rci (rozk. zp. od řku); *aréna* (zápasiště, letní divadlo) je z lat. harena, arena (písek); *arenda,* harenda, arendator (slc. nájem, nájemce) má za základ lat. reddere, vulg. lat. rendere ve složení s předl. ad; z téhož slova v tvaru rendita vzniklo renta (důchod); *areopag* (nejvyšší soudní sbor athénský) je z řec. Areos pagos (pahorek Areův); *arest* (vězení) má za základ střlat. arrestare (uvězniti); *argot* (hantýrka zlodějů, šejdířů a j.) má za zákl. lat. argútum (zahrocený), z něhož je stfr. argot (dráp, hák); *argument* (důkaz) má za základ lat. arguo (objasňuji, dokazuji); *Argus* (báječná bytost stooká) je z řec. Argos, které snad souvisí se jménem argyros (stříbro), jež by se dobře hodilo k pojetí Arga jako zosobněného vševidoucího nebe.

DROBNOSTI.

BÁŤA, BAŤA. V Čechách se říkává přílišnému dobráku, který nedovede nikomu nic odepřít, báťa; na Moravě v témže smyslu říkají baťa, ale užívají toho slova i k důvěrnému oslovování mužských osob (»jak se máte, baťo?«, jako se v Čechách říkává i cizím lidem »strýčku, kmotře« a pod.). V staré češtině je u Dalimila i j. doloženo oslovení »báťo«! (říká se tak bratru, ale i cizím mužům). Odtud příjm. Báťa, Baťa, Batěk (i tvar baťula se objevuje); pův. se střídalo *á, a* v tvarech *báťa, batěk* jako v tvarech Váša, Vašek, Máša Mácha, Mašek, Machek a p., ale rozdíly se někdy vyrovnávaly. Podle pravděpodobného výkladu Bernekrova, který srovnává rus. oslovování otce i cizích lidí báťa, báťka, báťuška, bulh.-srb. bašta (Sl. et. Wt. 1, 45), jsou to vše domácké tvary slova *bratr* (jako žáci katechetu jmenují káťou, někdy i třídního profesora třiďou); podle *b* m. *br* pocházejí asi z mluvy dětské. Bratr se jmenuje po litevsku *brális* (to je vl. také již tvar domácký), po lotyšsku *brâlis;* zdrobněliny v lot. písních (bâliňš a j.) jsou původu podobného. Tak na př. z dětské mluvy také pocházejí slova jako lat. pâpa (otec, později papež), maminka, máma, táta, tatík atd., jichž užívají i dospělí (‚tatíkem‘ nám může býti i člověk docela cizí); v sanskrtě dětské slovo *tâta* se stalo důvěrným oslovením mužských osob blízkých sobě rodem nebo jinak (říkal tak otec synovi i syn otci, bratr bratru, učitel žáku i žák učiteli a p.). A jako se říkávalo *báťo* a říká v Rusku *báťuško* i lidem cizím, tak říkáme i my »milý brachu« (nebo i »milá brachu«, jako »kluku všivá«) spíše osobám cizím než skutečnému bratru. I *pantáta, panímáma* jsou slova, jež pozbývají svého rodinného významu.

DOSA, DÍŽE. 10. kv. jsme čtli ve zprávě ze soudní síně v Nár. l. o stříbrné *dosi* na cigarety, která byla zastavena. Ta *dosa* propadla a svědek nemohl obžalovaného obviniti, že by (byl) *dosu* vyzvedl a zpronevěřil. Znali jsme posud z pacientských vzpomínek slovo *dose* (anebo, s pův. řeckým nominativem *dosis*), skloňované podle vzoru ‚duše', jímž páni lékaři jmenují dávky léků; to se nám nijak nesrovnávalo ani s tou divokou deklinací v novinách ani s těmi cigaretami, a protože, nerozumíme-li něčemu v českých novinách, často nalézáme výklad oklikou přes němčinu, vzpomněli jsme si, že má němčina slovo *Dose* znamenající všelijaké schránky na cukr, na tabák a p., v starší době i zavazadlové tašky, kufry, někde i třínohé umyvadlo, ba i nádoby dřevěné, *díže!* A byli jsme doma. Vzpomněli jsme si, že slovanské slovo *děža*, stč. *dieže*, vykládají z prajazykového kořene znamenajícího všelijaké hnětení a formování (patří k němu na př. *Teig* = těsto) a že něm. *Dose* s rozličnými svými hláskovými a významovými variantami v nářečích aspoň pravděpodobnou domněnkou se vykládává i za slovo přejaté ze slovanštiny, kde slovo *děža* znamená především dřevěnou nádobu na zadělávání chleba a pak i jiné věci podobné (Jagićův Archiv 16, 389; Berneker, Slav. et. Wtb. 1. 198). Tak tedy: nač pro schránečky na cigarety přejímati z ciziny slovo původem bezpochyby slovanské ve znění, jakého nabylo v ústech cizích? Proč je nejmenovati podle znění našeho dížemi? A nezdá-li se to komu (nám také ne), snad by se našlo ještě slovo jiné? Na př. *pouzdro?*

DUBICE (J. M.). O zásadách, jimiž se řídí gram. číslo a skloňování jmen místních s příponou *-ice,* vykládali jsme v NŘ. 8, 190, kamž odkazujeme. Osada *Dubice* (u Ústí n. L.) se jmenovala podle Sedláčka pův. *Dúbie* (*Doubí*); tvar dnešní vznikl patrně časem asi jako zdrobnělina staršího tvaru *Dúbí* (srov. *zelí,* stč. *zelíce*), zněl *Dúbíce* a byl rodu středního. Také jiné *Doubí,* jímž zvána tvrz a dvůr u Branišova na Budějovicku, slulo časem *Dúbíce,* anebo dalším zdrobněním *Dúbíčko, Doubíčko.* Protože tvoření zdrobnělin podle vzoru *zelí* — *zelíce* vyšlo z užívání (odtud nové, další zdrobněliny *zelíčko, Dúbíčko* a p.), nerozumělo se příponě *-íce* (střed.) a byla zmatena s příponou *-ice,* u jmen místních tak rozšířenou. Tak se stalo z toho *Dúbíce* dnešní jméno *Dubice,* které bylo vzato podle jmen jako *Skalice* a p. za jméno rodu ženského. Sedláček aspoň píše o Dubici v rodě ženském. Že neproniklo skloňování plurálové, jako v mnohých případech jiných, lze vysvětliti asi tím, že východištěm změny byl nejspíše původní a nejstarší genitiv z *Dúbíce,* který se tvarem lišil jen nepatrně od genitivů typu *Skalice, Sušice* a p. — *Chrochvice* (něm. *Krochwitz*), spr. *Chrochovice,* mají se, jak už jejich tvar *(-ovice)* ukazuje, skloňovati jako *Lobkovice.* — Jméno *Novosedlice* může býti buď ze staršího tvaru *Nové Sedlce* (za tvar *Sedlce,* který je zdrobnělina slova *sedlo,* bývá později, po zániku zdrobnělin tvaru *slovo* — *slovce,* buď tvar *Sedlec,* často *Selc,* nebo tvar *Sedlice,* na př. *Sedlice,* pův. *Sedlce* u Blatné, u Domažlic a j.), anebo — soudíc podle častých

jmen místních, jako *Novosedly* (a jmen j. *Novosedlíkov)* — mohlo vzniknouti z obyvatelského jména *Novosedlíci* (= nově usedlí) tím způsobem, jako vzniklo jméno *Sokolnice* z obyvatelského jména *sokolníci* a p. *Nové Sedlce* bylo ovšem jméno čísla jednotného (a střed. rodu); jedn. čísla by měla býti i jména, která mají tvar *Sedlice* (rod asi stěží zůstal zachován, nýbrž se měnil nejspíše v ženský, tak jako se u jména *Sedlec* změnil v mužský). Podle toho by *Novosedlice* bylo čísla jednotného a rodu snad ženského, ač je tu ovšem možnost, že toto jméno podlehlo vlivu pomnožných jmen na *-ice* a že se začalo skloňovati jako *Dědice* a p. Vzniklo-li jméno *Novosedlice* z plur. *Novosedlíci,* sluší mu ovšem skloňování množné. U jmen, která nemají starých dokladů a která, náležejíce osadám v kraji dnes německém, nemají pro své skloňování ani svědectví v praxi lidu, je rozhodování o jejich náležitém skloňování vždycky velmi nesnadné. Ale skloňování množné pokládáme i u tohoto jména za pravdě nejpodobnější. — Skloňování množné náleží asi také míst. jménu *Žežice* (znějícímu podle Sedláčka správněji *Žižice).* Můžeme tak soudit podle jiných *Žežic* a *Žižic* v Čechách (*Žežice* u Příbram', *Žižice* u Slaného, u nichž je gen. množ. dosvědčen praxí dnešní i doklady starými, na př. Johanni dicto Rošt de Žižic v Desk. E., 2, 129 z r. 1416). — Množ. čísla jsou najisto i *Zubrnice* (srov. osobní jméno *Zubrník* v Tom. Zákl. st. 65 z r. 1408) a *Všebořice* (z osob. jm. *Všebor).* — *Podvrhy* mají 2. p. *Podvrh, Zálezly* (jako *Zástřizly, Podmokly* a p.) měly 2. p. původně *Zálezl,* dnes (jako ze *Zástřizel, Podmokel* a p.) v řeči spisovné ze *Zálezel* (v jazyce lidovém místy zajisté asi ze *Zález,* jako se říká místy z *Podmok* a p.). — Osob. jméno *Kuře* se skloňuje *Kuřete, Kuřeti,* žen. tvar je *Kuřetová* (jako Hrabětová), množ. č. asi *Kuřetové;* je-li místní usus jiný, není třeba jej pokládati za nesprávný, protože skloňování osobních jmen tohoto způsobu mívá své zvláštnosti i svá práva. Žena pana *Ševců* se jmenuje (podle Pravidel) *Ševcová.*

KOŠICE. »Staré Košice (na Slovensku) až do XIX. storočia boly obtočené zo všetkých strán *košicami* (Scirpus [= skřípina, rostlina čeledi šáchórovitých]) porastenými [= porostlými] blatami. Najstaršia listina o Košiciach, vydaná Štefanom II. r. 1261, ich menuje: palus [= bažina] Blathan« (dr. J. Martinka, Almanach lit. odb. Mat. Slov. v Košiciach 1928, 177). ‚V Košiciach' by tedy bylo znamenalo pův. ‚v skřípinách'; srv. t. 183 *košičina* = košicový porost (vedle slov pod. významu trstina, palčina, šarina, šašina, šachorina, sietina; také naše *třtina* = sloven. *trstina* pův. asi bylo slovo hromadné jako v slovenštině, ale nabylo významu, jaký nalézáme na stč. *trest,* 2. p. *trsti* = *třti,* sloven. *trsť).* V Čechách jsou jedny Košice u Malešova v okr. kutnohorském, druhé u Plané n. L.; bylo by zajímavé věděti, nelze-li z jejich polohy se domýšleti podobného pův. významu jejich jména, t. nejsou-li či nebývaly-li tam nějaké bažiny nebo aspoň zbytky něčeho takového. Kott, Př. 3, 606 má z Hoškova popisu podřečí polnického (Rozpr. III. tř. Č. ak. č. 21, 137)

jméno louky *Košíčky;* v tom by mohly vězeti pův. Košičky tak, že by lidová mluva byla slovo nesrozumitelné přizpůsobila známým slovům *košík, košíček.* I slovo *košička,* jež má Kott t. 138 ze Slezska jako jméno řeřichy (patrně Nasturtium, rostoucí na bažinatých místech), snad by mohlo patřiti do této rodiny.

PAŠOVATI (F. K.). 1. Českého slova, jež by tento pojem samo plně vystihovalo, neznáme. Velmi často stačí sloveso ‚pronésti, provézti (zboží)', podle potřeby s přídavkem ‚podloudně, bez cla' a p. 2. *Pašovati* se slovy příbuznými jsme vzali z němčiny (paschen; *pašer* n. *pašerák* = Pascher), Němci čerpali z franštiny nebo z vlaštiny (fr. passer, vl. passare ‚překračovati, na př. hranice, přepravovati něco'; ve vulgární franštině, m. obvyklejšího faire la contrebande, faire entrer par contrebande, též ‚pašovati, podloudně pronášeti'). Že by něm. paschen atd. pocházelo z hebr. *pescha* ‚přestupek, zločin' (Weigand), sotva kdo uvěří. 3. V době starší se ovšem u nás pašovalo také a byli stíháni zejména přespolní a cizí obchodníci, kteří se vyhýbali mýtu a clu; podle dokladů z 15.—16. stol. se tomu říkalo ob. *projeti, projiežděti mýto (clo,* komu s vozy), řidčeji *provézti m., c.,* kde šlo o dobytek, také *prohnati m., c.* (k oběma rčením posledním v. na př. Brikcí z Ličska 65, 2, Koldín L, 12). Rčení *projeti* (= propašovati) *statek* (= zboží) objevuje se jen výjimkou, na př. r. 1497 v Arch. č. 10, 79.

PRAHA-SEVER. Ve výrazu »potvrzení na ... Kč, vyplacených dnes podepsanému jakožto paušální *náhrada za rozbití vozu dne* 13. t. m. v stanici A« není třeba vkládati za výraz »rozbití vozu« slovo »nastalé« (dne ...), upraví-li se celý výraz správně l o g i c k y. Náhrada se totiž neplatí z a r o z b i t í (za rozbití by mohl stihnouti pachatele leda trest, pokuta a p.), nýbrž z a v ů z, který byl rozbit. Logicky správná forma tedy jest: jakožto paušální *náhrada za vůz rozbitý dne* 13. t. m. v stanici A; tím se dostane zároveň i logicky i gramaticky správného přičlenění oběma určením (času, *dne 13. t. m.,* i místa, *v stanici A*). Ve výraze »vymáhati nedoplatek jízdného *za jízdu dne* 1. dubna 1928 z Rakovníka do Lužné - Lišan« bylo by už spíše možno z důvodů stilistických přimlouvati se za to, aby mezi výraz *za jízdu* a následující datum byl vsunut nějaký výraz slovesný (na př. za jízdu *vykonanou, podniknutou* a p.), protože podst. jména slovesná snesou sice přímé spojení s přísl. určením místa (na př. bitva u Slavkova, zábava na »Střelnici«, jízda z Prahy do Kladna a p.), ale přísl. určení času se k nim zpravidla přímo nepřipojuje (na př. bitva *svedená* dne ..., zábava *pořádaná* dne ..., jízda *vykonaná* dne ... atd.). Jsme tak zvyklí psát, proto se nám tato stilisace zdá hladší; ovšem jazykovou nesprávnost by bylo nespravedlivé viděti v tom, i kdyby spojovací člen mezi oběma výrazy byl vypuštěn.

Odpovědný redaktor: Václav Ertl.
Tiskli Neuber, Pour a spol. v Praze-I., Bílkova ul. 17.